

KULTURNO PROPAGANDNI KOMPLET BR. 88, GOD. IV, BEOGRAD, UTORAK, 26. JANUAR 2010.

(sic!)

Redakcija: Miloš Živanović, Saša Ilić, Tomislav Marković, Saša Čirić; Font Mechanical: Marko Milanković; E-mail: beton@danas.rs, redakcija@elektrobeton.net; www.elektrobeton.net; Sledeći broj izlazi 9. februara

Studentski časopis *Sic!* nastao je kao zajednički projekat studenata komparativne književnosti i književnosti naroda BiH Univerziteta u Sarajevu i srpskog jezika i književnosti Univerziteta u Istočnom Sarajevu, uz nesebičnu pomoć profesora Nenada Veličkovića. Reč je o glasilu koje se na angažovan i izuzetno duhovit način obračunava sa svim bosanskim nacionalizmima, sa posebnim naglaskom na dejstvo ove opake pošasti u književnosti i kulturi. U ovom broju donosimo mali izbor tekstova iz prva dva broja *Sic!-a*.

MIXER

Piše: Mirnes Sokolović

OD PO-ETIKE TAKOĐER NEĆE NIŠTA BITI

Melanholični esej o bolnim izjavama Karahasana i Sidrana

Principijelno gledano, mi ovdje živimo tako teško i tako loše da ne bismo trebali imati ni moralnih, ni patriotskih obzira. Radi se o tome zna li netko posao ili ne zna. A Kusturica ga zna... Bitno je da je on veliki režiser, nije genijalan kao Tarkovski i Bergman, ali njegovo režisersko umijeće nema veze s njegovom ideologijom.

(Abdulah Sidran, Intervju, *Globus* br. 979)

Imao je tu nesreću da u trenucima dubokog povijesnog previranja sebi na leđa natovari pretežak teret. Vjerujem da bi malo ko na njegovom mjestu bio kadar u tom

vremenu ponijeti se značajno drukčije... Ako ima (potencijala za književni lik), ja bih ga predstavio kao žrtvu povijesti. Ali u čisto emocionalnom smislu, ja nisam u poziciji za tako nešto. No, povijest je puna takvih ljudi. Karadžić je izmanipuliran od strane onih koji su stajali iza njega, a koji i danas neometano uživaju moć. Uprkos tome, moramo se nadati pravdi, potpuno svjesni da ona ne postoji.

(Dževad Karahasan, Radovan Karadžić je žrtva povijesti, *Dani* br. 638)

VJEČITO STANJE KETMANSTVA

Možda je došlo vrijeme da konačno prekinemo s pustim nadanjima i završimo sa upornim samoobmanama: godinama nakon što se postmodernizam utopio u ratnoj kanonadi, ostavljajući svoju protegnutu lešinu da trune do danas, u obzorima postjugoslovenskog kulturnog i društvenog prostora nije se još uvijek pojavio jedan povijesnopoetički konstrukt koji bi upamtio *poetički dokumentarizam* antiratnog pisma, koji bi se sjećao literature kao mehanizma za legitimizaciju praksi centara moći, čime se osamdesetih godina podržavala proizvodnja nacional-ideologema u kulturi, što je umnogome i anticipiralo rat; budemo li još precizniji, takav izostanak, to prokockano veliko (krvavo) iskustvo nakon kojeg su se u kulturi neke stvari morale promijeniti, još su tragičniji u užim bh. okvirima gdje se antiratno pismo konstituisalo u širokim povijesnopoetičkim razmjerama, gdje je prilika za postratno uspostavljanje sistema koji će promišljati autorovu društvenu odgovornost bila daleko najviša, gdje se trauma otjelotvorila u punom društvenom horizontu, da bi u postraću sve završilo u kulturnom stanju ponovnog *moralnog relativizma* i instrumentalizacije traume, u poimanju pisca kao *lovca na leptirove*, u konstruisanju nacional-kanona kao nužnosti, što su predstave iza kojih se kriju sasvim konkretne totalitarnističke strategije nacional-elita, koje će uskoro sve zarobiti legitimizirajući se kao vrhunaravno dobro.

Jer, ma koliko se nacionalni kanon (poglavito bošnjački) dičio povijesnopoetičkom strukturom samog antiratnog pisma, po-

stavke tog konstrukta će svagda odbacivati – jer zahtjev za autorovom društveno-političkom odgovornošću, usmjerenost pro-sedea na svjedočenje, te uopšte na nezavršenost stvarnosti, sociokulturna hermeneutičnost književnih formi, jesu poetičke postavke koje će razobličavati savršenu zaokruženost nacional-hiperrealnosti, potičući autora na disidentstvo. Nacionalna lakirovka povijesnih događanja, te teoretičarski zahtjevi koji literaturu otjelotvoravaju na sliku i priliku *panteona lijepih duša*, svojim kolektivističkim i totalitarnim formama, blagodareći institucionalnoj moći, čitavu kulturu usmjeravaju prema vječitom stanju ketmanstva i poništenju svih po-etičkih vrijednosti. Upravo takve strategije su proizvele svjetonazor unutar kojeg se svako insistiranje na pojedinčevom iskustvu, na vjerodostojnosti pojedinčeve boli i patnje od povijesti, čime se narušavaju historiografski nacional-ideologemi, proglašava kao neoprostivo sagrešenje o patnju čitavoga naroda, koju valja uobličavati u viktimizacijskom ključu; razvedeni (centralno/istočnoevropski) sistem o autorovoj po-etičkoj odgovornosti i o angažovanosti literature iz istih centara moći se proglašava kao neshvatljiva profanizacija literature, kao zanemarivanje njene suštine, o kojoj je smiješno uopšte i govoriti nakon što se književnost prestruktuirala od Gulaga i Holokausta naovamo, odgovarajući na izazove epohe koji su njenu ulogu osporili u širokim kulturnim i društvenim razmjerama.

U takvom kontekstu (kojeg smo ukratko pokušali ocrtati) zaista se licemjerno (ili pak djetinje naivno) iščuđavati nad moralnom blaziranošću amblematskih figura nove epohe zarobljenosti – tačnije nad posljednjim izjavama Dževada Karahasana i Abdu-

Fotografije u broju: Amer Tikveša

laha Sidrana, koje su citirane u zaglavlju teksta. Te dvije izjave su samo dva momenta jednog kontinuiteta, koji uspostavlja bošnjačka kultura u svom putovanju ka konstantno snivanom dobu zrelosti i prevashodstva, spuštajući se sve niže kanjonom sopstvenog sunovrata: ne treba zaboraviti da je taj kontinuitet odavno anticipiran idejama o troprstim šejtanima i krmećim sinovima, da bi se polagano postamentirao u diskursima tipa *njihove-majke-će-rađati-komade-leda-umjesto-novorodenčadi* ili *njihova-novorodenčad-će-se-rađati-s-krvavim-zanokticama*, kako bi se konačno uspostavio u vehementnoj polemičkoj izjavi: *sjeme-ti-se-dabogda-zatrla*.

Dakle, svaka disonanca između diskurzivnog polja koji u bo-

MIXER

Mirnes Sokolović:

Od po-etike također neće ništa biti

antiCEMENT

Edin Salčinović:

U raljama identiteta

ŠTRAFTA

Amir Kamber:

Manifest novog pokreta

VREME SMRTI I RAZONODE

Redakcija Sic!-a:

Lahko je našim Sic!-om gloginje mlatiti

šnjačkoj kulturi tkaju centri moći od rata naovamo i retorike novih bošnjačkih bardova jeste samo prividna: odnosno iscrpljuje se u prividnoj proturječnosti i lažnoj polifoniji koju su svojim izjavama uspostavila dva pomenuta pisca, protustavljajući se takvom izdajom dobrim nacionalnim i patriotskim uzusima, te se ogrešujući o temeljne zakone (tobože postojećeg) javnog morala, na što se osupnula svekolika javnost koja je na kraju pokazala tek svoju nacionalnu bolećivost. Zavađenost i diskrepancija između dva diskursa, to jest između verbalnoideološkog vi-

dokruga bošnjačke elite koja je u postraću kanonizirala nacionalnu kulturu, i gledišta dvojice pisaca koja su eksplicirali u rečenim izjavama, u osnovi je nepostojeća, budući da je u njihovom govoru prisutna ista moralna neosjetljivost te odricanje društvene i po-etičke uloge literature i odgovornosti autora, što su kulturne postavke koje su u postraću afirmirali aktuelni centri moći, uspostavljajući bošnjačku tradiciju kao mjesto neminovnog kontinuiteta zasnovanog na encijalističkim strukturama, koje kroz stoljeća ostaju nedodirljive u svim sociokulturnim gibanjima formi. U ime takvog konstruisanja valjalo je u kanonu cenzurirati čitavu strukturu antiratnog pisma, koja je dodatno pripitomljena i osiromašena marginalizacijom djela nebošnjač-

kih autora koji govore o ratu iz pozicije stvarnog svjedoka ili žrtve (V. Mrkić, M. Jergović, I. Lovrenović, N. Veličković, I. Ladin, M. Vešović, J. Jurišić, D. Brigić, etc).

FALSIFICIRAM, DAKLE POSTOJIM

Kada Karahasan kaže da bi Karadžića predstavio kao žrtvu povijesti, onda on zanemaruje svaku faktičnost čitavog slučaja – autor razmišlja o klasičnom modernističkom novohistorijskom uobličanju, i tada je *umjetnička istina* jednostavna: historijske sile (kao da je u pitanju imaginiran slučaj) u jednom trenutku su zarobile pojedinca, protiv njegove volje ga skolile i natjerale na izvršenje zla, na leđa mu natovarivši pretežak teret (simetrična fabula i savršeni kič!); svojom tvrdnjom da bi se malo ko na njegovom mjestu bio kadar u tom vremenu ponijeti značajno drukčije, Karahasan zanemaruje čitavu tradiciju antitotalitarističke evropske književnosti XX vijeka – jer, potrebno se upitati, šta je onda s intelektualcima i piscima poput Manna, Šalamova, Brodskog, Solženjicina, Bulgakova, Ahmatove, Mandeljštama, Cvetajeva, Piljnjacka, Babelja, Kovača, Davida etc?

Da li su njihove disidentske geste i angažmani bili bespotrebni? Da li je onda njihova žrtva uzaludna, jer su mogli jednostavno kao pjesnik i intelektualac Karadžić podleći preteškom teretu? Nasuprot faktografskom prosedeu i po-etičkoj svijesti u uobličanju povijesnih zbivanja, Karahasan esencijalistički favorizira kategoriju sudbine koja je jednu biografiju obilježenu moralnim posrnućem opravdala kao produkt mistificiranih sila povijesti, što se priključuje na sveopću kulturnu tendenciju zatvaranja nezavršenih formi i diskontinuiteta u epsko jedinstvo i trend esencijalizacije povijesnih konstanti u kanonu. Svako insistiranje na dokumentu, na diskontinuitetu, na citatu stvarnosti, na svjedočenju, na otvaranju puta ka istini povijesnog zbivanja – što su sve dimenzije koje je literatura otvorila u povijesnoj poetici dvadesetog vijeka kako bi odgovorila na etičke izazove epohe, odbijajući ideološku vjeru i instrumentalizaciju povijesti – Karahasan potpuno zanemaruje favorizirajući ličnu perspektivu na konkretne povijesne događaje, koje oblikuje sukladno vlastitim modelima, čime se literaturi odriče svaka sugestivnost i autentičnost u približavanju istini historijskih zbivanja, odnosno njena uloga u formiranju meritornog sistema znanja u poimanju konkretnog povijesnog događaja/ličnosti, čime bi se umaknulo falsificiranju povijesnih činjenica.

Karahasanov diskurs je raspršen postmodernističkim relativizmom, čija je averzija prema istini, moralu i objektivnosti odavno prokazana: jer, kako piše Terry Eagleton, “suprot-

nost intelektualnom autoritarizmu nije skepticizam, mlakost, ili uvjerenje da je istina uvijek negdje u sredini. To je spremnost da prihvatimo kako se vi isto tako možete držati svojih temeljnih načela kao što se i ja držim svojih. Doista, samo uz takvo priznanje moći ću poraziti vaše neandertalske predrasude” (*Teorija i nakon nje*). Fatalna manjkavost pluralističkog karaktera modernih društava, kako piše Charles Taylor, pored svih preimućstava, jeste to što neprestano pomućuje moralne okvire (te onemogućuje moralnu ontologiju) na osnovu kojih bi se sopstvo trebalo pozicionirati, priključujući se u zajednički prostor govora i stava zajedno sa sagovornicima s kojim dijeli značenja, ravnajući se prema *hiper-dobru* koje bi se u *moralnoj topografiji* konačno trebalo konstituisati i nametnuti kao orijentir svojom *kvalitativnom superiornošću*. Takvo šta onemogućuje, dakle, formiranje moralne paradigme koja će biti relevantna i meritorna u širokim društvenim razmjerama, jer instrumentalizirani pluralizam svojom poliperspektivnošću može omalovažiti i relativizovati svaku činjenicu i moralni stav.

SVE BILO JE ESTETIKA

Dakle, prigodom poimanja povijesnih zbivanja, prostor za lične projekcije zbivanja i sopstvene perspektive, pogotovo kad se govori o stvarnim ljudima i žrtvama, jeste znatno sužen – i takvo što bjelodano demonstrira literatura svojom preobrazbom kojom je otvorila prostor činjenicama i stvarnim svjedocima. Afirmirati intelektualnu mlakost, relativizovati moral i objektivnost, prevoditi stvarna iskustva u papirnate romane, u *muzej voštanih figura*, u *panoptikon*, biti posvećen uspostavljanju nekih vlastitih projekcija, u ime čega se lakiraju činjenice i konkretna povijesna zbivanja, u ime čega se omalovažava projekt *približava-*

nja istini, znači anakronizirati literaturu, znači ignorantski zanemariti velika povijesno-poetička gibanja koja je u ime etičkih izazova literatura prešla, znači stati na put dugo očekivanoj formaciji koja je u južnoslavenskom okružju konačno mogla uspostaviti poetičku odgovornost književnosti. Sve to također znači kanonski anulirati poetičko iskustvo antiratnog pisma ili poetičkog postmodernizma (Kiš, Kovač, Pekić, David), što nije samo demonstrirano u Karahasanovoj izjavi koja je (u suštini prividan ali) ekces u odnosu na monolitnu nacional-retoriku, nego je prisutno i u cjelokupnoj postamentiranosti samog bošnjačkog kanona te nacionalnih angažmana i djela novoproglašeni bardova u Bošnjaka (Karahasan, Sidran, Ibrišimović, N. i Dž. Latić, Z. Ključanin). Jasnovidno je to i iz Sidranove izjave u kojoj se otkriva totalna neosjetljivost za aktuelni trenutak i epohu uopšte, što je sažeto u nevjerojatnom paradoksu prema kojem se odgovornost pisca i intelektualca smanjuje srazmjerno povećanju katastrofičnosti i haotičnosti stanja u društvu. Da ne govorimo o simptomatičnom izjednačavanju patriotskih i moralnih obzira (koji u suštini isključuju jedan drugi), ili o zanemarivanju društvenog angažmana i ideoložnosti autora u poimanju njegovih djela, što Sidran provodi poimajući Kusturicinovo djelo kao opreku njegovoj ideologiji, odričući svaku mogućnost političkog nesvjesnog u formi, razdvajajući estetsko i političko, poništavajući svaku društvenu odgovornost umjetnika. Sve potonje, teorijski itekako prijeporne geste u javnosti su dobile na važnosti tek kada su izdale nacionalne i patriotske postavke, ma koliko ta izdaja bila prividna i banalna, ma koliko strukture tih izjava i strukture aktuelnog nacionalnog i kanonskog diskursa

bile u suštini iste: jer, jamačno, da su kojim slučajem Sidran i Karahasan izuzeli od odgovornosti nacionalno podobne autore ili historijske ličnosti, tumačeći njihov angažman kao posljedicu zlokočnosti historijskih sila, pravdajući njihov moralni sunovrat kao povijesni usud i nesreću, spašavajući njihovo djelo estetskim mjerilima koja trijumfuju nad nakaznom ideološkošću autora – sve bi to u tom slučaju bilo itekako dobrodošlo, jer, zaboga, bila bi to prijeko potrebna gesta u revaloriziranju godina zanemarivanih nacionalnih vrijednosti, kojima treba prići u svjetlu čisto estetskih poimanja, umičući svakoj ideologizacijskoj profanizaciji kulturnih vrednota; sve bi se otkrilo kao konačan korak ka razračunavanju s (neo)marksističkim poimanjem književnosti, koje je bilo kanonsko u zlokočnom jugo-kulturnom projektu. Stoga je zgražavanje javnosti nad ovim dvjema izjavama u suštini licemjerno, jer nikada nije ukazala na prijepornost angažmana i diskursa istih autora u prethodnom periodu posttraća unutar konstelacije nacionalnog kanona i podobnosti; to je još jedan dokaz o sveprisutnosti moralnog ignoratizma i nepostojanju po-etičke odgovornosti u kulturnoj tradiciji koja je kanonizirana, u čemu treba tražiti nukleus koji je generirao potonje Karahasanove i Sidranove diskurse, ali i uopšte neangažiranost i neosjetljivost inih autora, čime se sve uspostavljaju kulturni i društveni kontinuiteti koji obilježavaju strukturu epohe kojoj nazočimo, što su sve postavke koje jamačno u budućnosti neće anticipirati ništa dobro.

PRAVO NA POVIJEST I UTOPIJU

A u takvom obzoru potreba za po-etičkim angažmanom nikada nije bila jača; jer, kako bi to rekla D. Ugrešić, *na kulturnoj sceni ubrzano se pojavljuju citati iz muzeja totalitarizma: državne (ili*

entitetske) izložbe koje nas vraćaju u vrijeme socijalističkog realizma; niču projekti koji su svoju grotesknost već odavno potvrdili u zaboravljenim totalitarnim ideologijama; pojavljuju se književno-propagadni, crno-bijeli tekstovi; niče i pokoji “državni” pisac; nanovo se, poput trajnog virusa, javljaju mehanizmi cenzure, autencenzure, kolektivne cenzure koje poznajemo iz prašnjavih priručnika kulture totalitarizma; projekti “nacionalne” kulture i “duhovne obnove” koje poznajemo iz požutjelih priručnika nacizma (Kultura laži).

Sama stvarnost se otjelotvorila na sliku i priliku postmodernističke muzealnosti, koja se posvetila citiranju totalitarizma (D. Ugrešić). Takvo ludično citiranje totalitarizma preduprijedilo je svako definisanje i raščinjavanje društvenog stanja kojeg danas živimo, budući da se totalitarističke strategije svagda ironično relativizuju i poniru u pluralnosti društva, uzmičući kritičkoj teoriji i produžavajući konstantno stanje bezazlene zarobljenosti. Otjelotvoriti u kulturi mjerodavan sistem koji će poimati povijesna zbivanja i sadašnjicu, umaknuvši falsificiranju činjenica i instrumentalizaciji traume, dekonstruirati *imaginaciju na koju je uticala ideološka vjera, te tragati za formama umetničkog izraza koje omogućavaju da se nađe istina – bile te forme autobiografske ili dokumentarističke* (Kiš), priznati društvenopolitičku odgovornost autora kao književnu kategoriju, razobličiti relikte postmodernizma koje se preveć lako instrumentaliziraju, budući da se najgore falsifikacije povijesnih činjenica, najopasnije ideologeme i citiranje totalitarizma u stvarnosti mogu tumačiti kao *ispoljavanje svijetle suštine postmodernističkog pluralizma*, koji se svojim relativizmom tobože protivi totalitarističkom svjetonazoru – sve su to postavke koje bi trebala upamtiti sljedeća kulturna formacija, koristeći svoje pravo na moral i objektivnost, obistinjavajući epštejnovsku prognozu kako će s padom postmodernizma nastupiti formacija koja će iskoristiti svoje pravo na povijest i utopiju, koja se neće lišavati svakog etičkog angažmana i stava prema historiji, relativizujući ga kao igru istinama, čime bi literatura dala svoj doprinos u prevazilaženju posttraumatičnog i postapokaliptičnog konteksta. (Možda bi kao srž te nove kulturne formacije mogao figurirati upravo spisateljski angažman u prevladavanju, *interpretiranju, prevodenju i oslobađanju najoštrijih traumatskih simptoma jedne individue* ili društvene grupe stradalnika; kako piše D. Beganović, u kontekstu holokaustovske književnosti, u tome slučaju književnost gubi na moralnoj neutralnosti a dobiva na poimanju *spisatelja kao savjesti društva*; možda je to projekt koji je potreban postapokaliptičnom/post-postmodernističkom kontekstu kao nova utopija i stav.)

Prigovori koji govore da bi se pred takvim zahtjevima literatura profanizirala i funkcionizirala, da bi se prosede uprostio, jesu paradoksalni imamo li na umu dijalektiku koju u dohvatanju stvarnosti trpi forma u povijesnoj poetici, tragajući za sve novim modusima u stalnoj potrebi za očuđenjem; dakle, kvalitetnu literaturu u ispitivanju postojanja i otkrivanju forme nikakvi društveno-etički izazovi ne mogu uprostiti, dapače! Nakon pada postmodernizma u postjugoslavenskim okvirima, jedan od alternativnih projekata u ukupnom svjetonazoru jeste i interkulturalno poimanje književnosti (nesumnjivo anticipirano ratom i kulturnim i intelektualnim izdajama u tom kontekstu, ali i disidentskom energijom koja se tu udomila emigriravši iz jugoslavenskog antitotalitarističkog pisma), zajedno sa *etičkim dokumentarizmom* koji je anticipiran u antiratnom pismu; te dvije konstante savremenog doba predstavljaju projekt koji bi mogao doći kao korak ka ispunjenju zaštićenih snova o društvenim promjenama, kao odgovor na postmodernističku *denunciranost svih revolucija u kulturnim i društvenim formama* (Eagleton), kao snažna politička i kulturna alternativa totalitarističkom dobu, stanju i praksi koje u postjugoslavenskim okružjima diktiraju fundamentalistički i kolektivistički centri moći. Takvi projekti *oživljavaju ljubav prema budućnosti kao prema stanju obećanja, kao očekivanju, a ne kao prema obećanoj zemlji*, kako bi, unatoč svemu, na ruševinama, ti projekti, makar u jednoj dionici, sada otjelotvorili epohu koja će (od)sanjati bolje epohe. Ali, naravno, to su samo snovi i, kako sada stvari stoje s kanonom i institucionalnom moći, od toga također ništa neće biti ■

Piše: Edin Salčinović

U RALJAMA IDENTITETA

Bekim Sejranović, *Nigdje, niotkuda*, Profil International, Zagreb, veljača 2008.

Identitarna polivalentnost, autsajderska narativna perspektiva, subkulturni bekgraund pripovijesti, složena struktura naracije postali su elementima koji čine skup obilježja književnog modela u teorijskoj praksi južnoslavenske interliterarne zajednice označenog kao *kritički mimetizam*. *Kritički mimetizam* ultimativno zahtijeva aktivizam, društvenu osviještenost, tekst zanimljiv za čitanje, tendiranje ka fabulističnosti i bavljenje prezentom. Roman Bekima Sejranovića, *Nigdje, niotkud*, ima sve potrebno da ispuni takav horizont očekivanja čitaoca: djeluje subverzivno na ortodoksne etno-nacionalističke kanone etičkih i estetičkih vrijednosti, profilira se u autsajderskoj poziciji prema toku mejnstrimerskog kiča, narativno je strukturiran u intimistički iskaz dovoljno napete fabule da održi pažnju čitaoca. Društveni i moralni rasap aktuelnog prezenta postaje inspirativan za tematiziranje pitanja identiteta koje u ovom romanu konfigurira kao dominantna tematska odrednica spremna preispitati svaku identitarnu konstrukciju dovodeći je do osnovnog ontološkog pitanja (*Šta je čovjek?*). Sagledavajući svoj život sa vremenske distance, što mu omogućava naknadan uvid u događaje, fiktivni narator slaže epizode u jedinstvenu projekciju vlastitog identiteta. *Moj se identitet, priznavao sam to sebi ponekad, sastoji od hrpe poluistina i maštovito ispričanih laži, te iskrivljenih i nedorečenih odnosa sa ženama. Ničeg više tu nema, niti bi trebalo biti* (str. 131.). Identitarna drama naratorskog ja (čiji osnovni biografski podaci odgovaraju onima aktuelnog autora) otvorit će za čitaoca prostor intimnoga, predočavajući mu osim autobiografskih crtica i čitavu mrežu porodičnih odnosa. Cijela se priča strukturira oko dženaze amidže Alije koja u romanu figurira kao centralni događaj, a sam narator dijeli događaje na prije i poslije dženaze. Dženaza, zbog koje se glavni protagonist vraća kući otvorila je grobnicu sjećanja, pa se opis tog događaja pojavljuje kao neka vrsta preludija svakom poglavlju, a roman započinje i završava scenama sa dženaze pri tome gradeći alegorijsku sliku života (*Cijeli je život jedna duga dženaza*, str. 183). Računajući sa fragmentarnošću sjećanja Sejranović se vješto igra narativnom strategijom uvodeći u naraciju introspekciju, kao i neku vrstu flešbeka, gradeći teksturu narativa kao psihogram narativnog subjekta. *Samo sam ja taj koji teglim sjećanja sa sobom, poput vreće rastočenih kostiju* (str. 101.). Provođeći čitaoca kroz slike vlastitih sjećanja narator se profilira kao neposredni svjedok kulturnih i društvenih previranja, burnih i često zlokobnih događanja koja su obilježila posljednje deceni-

je dvadesetog stoljeća i ulazak u novi milenij. Svoju naratorsku kameru on pozicionira na marginu sociosa, topos kulturalne mikroprakse generiran energijom pobune protiv ordinarnih konvencija pigmalionske sredine.

U prvim epizodama romana slikom se čitaoca vraća u djetinjstvo u kojem se konstruiše neka vrsta patologiziranog subjekta istraumiranog porodičnim raskolom, skeptičnog spram socijalizacije i uživljenog u svijet stripova i crtanih filmova (*Mercedes, Mene zovu Cigo, Dete moje, dete moje..., Miki s rižom*). Naknadni uvid u događaje omogućava promišljanje začetka formiranja vlastitog identiteta koji se najednom ukazao s onu stranu odgojne prakse, pedagoškog mehanizma, instanciranog u proces obrazovanja i socijalnu sredinu, koji je odgajao malene pionire i dobre drugove (*Suze za Tita, Nesretna učiteljica, Titova dženaza*). Iako odgajan u obitelji djeda prvoborca i majke (bake) koja odražava patrijarhalnu projekciju žene, subjekt ipak usvaja alternativnu identitarnu praksu koja svijest oslobađa ideoloških zapreka indoktriniranih kako bi formirale poslušnog subjekta. Sagledavajući hronološki slijed događaja u romanu, naredno razdoblje je period srednje škole i početak studija. Taj period obilježen je tinejdžerskim buntom oličenim kroz kulturu pank. Subkulturna praksa iz Velike Britanije i SAD-a u socijalistička društva ulazila je prezrena i sa stigmama zapadnjačke kulturne dekadencije. Osamdesete godine u Jugoslaviji obilježene su pluralnošću međusobno sukobljenih kultura. Socijalizam je slabio, a budili su se mržnjom zadojeni partikularistički etno-nacionalizmi prepoznavajući u socijalističkoj državi odraz gospodara zla. Istovremeno, na margini sukoba velikih ideoloških naracija, pojavljivale su se buntovne, beskompromisne, anaroidne skupine sastavljene od ljudi koji su na svijet gledali kroz intelektualističku prizmu pjesama Boba Dylana i Neila Younga, do onih frajera s irokezama na glavama i zihernadlama na pantalonama koji su svoj svjetonazor filtrirali kroz pjesme The Exploiteda i Misfitsa. Upravo subjekt takvog identiteta dolazi u fokus ovog dijela romana. Za razliku od mejnstrimerskih narativa o drugoj polovini osamdesetih godina dvadesetog stoljeća blagoslovljenim u zvaničnom historiografskom diskursu, roman *Nigdje, niotkud* prikazuje naličje te zvanične slike fokusirajući marginu na kojoj se pojavljuju sasvim drugačiji, heterogeni i autsajderski identiteti. Ipak, i ovdje je zanemarena moguća progresivna energija takvih pokreta, a priča je (stereo)tipizirana konvencionalnim slikama alternativne prakse (sukobi sa zakonom, opijanje, uživanje droga, etc...), (*Paranoya, Problem, bendovi, svirke, Mile Glava*).

Devedesete na horizont očekivanja konačno donose migrantskog subjekta. Rat, izbjegavanje vojske, emigracija, prihvatni centar, izbjeglice, Norveška kao zemlja imigranata, zemlja identitarne multilateralnosti i sve ostalo što ide uz priču o migrantskim i pluralnim identitetima. Kao da je autor u ovom dijelu romana želio odati počast Janku Poliću Kamovu, pa protagonist počinje naličiti na Kamovljevog Arseno Toplaka, a sam roman se transformiše u *Isušenu kaljužu* kraja dvadesetog i početka dvadesetprvog vijeka. Nije izostao ni Kamovljevi avangardizam povremeno naličeci na luzersku patetiku, jer u vremenu internet pornografije rečenica "Mi smo uvijek analno" i ne zvuči preveć avangardno. Tako i njegovo ponašanje u mreži odnosa među likovima u ovom dijelu romana (Lars, Sara, Selma, Marko) naliči na one Arseno Toplaka. Cijelo ovo razdoblje preplavljeno je osjećanjima egzistencijalne praznine, odbačenosti, nepripadnosti, bezdomnosti (*Nigdje, niotkuda, Na otoku S., Praznina, Novi milenij, Kao da smo mrtvi*). Zanimljivo je i nekoliko povrataka u domovinu iz tog razdoblja, gdje se narator susreće sa novim slikama, promijenjenim nazivima ulica i javnih ustanova, novim ljudima koje ne poznaje (Domofina). To je razdoblje kada umiru svi likovi iz prošlog života, onog prije emigracije (Alija, Kole, djed, majka). Sve postaje dodatno usložnjeno, razlomljeno, fragmentirano da individua (onaj id) sve više blijedi u takvom svijetu. Identitarna drama kao jedan od fantoma savremenog svijeta masmedijskih komunikacija, globalnog liberalno-kapitalističkog tržišta, nuklearnog oružja, granica kao virtualnih fronti i mržnje spram različitosti kao polazišta u formiranju identiteta, konačno je ishodište romana *Nigdje, niotkud*. Paranoja današnjice, brzina življenja, izopačenost etike, gramzivost kapitala, skrivanje postojeće diskriminacije pod krinku multikulturalizma na ontološki horizont izvelo je dislociran subjekt koji se mora zapitati *Gdje, kuda*. A kako bi odgovor mogao glasiti u vremenu globalnih apokaliptičkih naracija sem *Nigdje, niotkuda* ■

izgradimo i nanovo razapnemo nove mostove ka jednoj i jednoj svijetloj budućnosti. Vjerovatno ćete se složiti ako primijetite da su nam u ovom teškom istorijskom trenutku svima prvenstveno najpotrebnije radikalne promjene. Reforme, nove ideje i pokreti. Krajnje je vrijeme, rugam vam se otvoreno, da krenemo od nule i zajedničkim snagama svi skupa ponovimo sve do sada napravljene greške. *To znači mene kači. Mene to kači, znači. To mene znači, kači.*

Nota bene: Manifest novog pokreta oslobođen je od partikularno individualnog interesa i nacionalnih obećanja. Ovaj tekst ne zastupa ništa i nikoga, osim sebe i onoga o čemu jezik ne može govoriti. Dole nabrojani zahtjevi, postulati, vizije i revizije jesu čežnja za izrazom. Potreba za drugačijom maštom i istinom.

Mene to kači, znači. To znači mene kači.

Od mene tražite da se uspnem na vaša leđa, na krov istorije, na binu vašeg svijeta, da pogledam na dole, pružim prst i kažem nešto pametno. Nama dakle palite reflektore, nudite vaše znanje, vaše argumente, vaš jezik, od nas kanite napraviti junake nove preglednosti. Od nas se očekuje da vas jednog dana zamijenimo, sahranimo, postavimo na svoje mjesto. Jednom za svagda. Koga niste uspjeli ubiti i zaboraviti vi, možda ćemo jednoga dana u tome uspjati mi, vaša djeca. Juče je bilo juče. Danas je danas. Sutra će biti sutra. Zrno po zrno pogača. Kamen po kamen palača. Riječ po riječ činjenica. Činjenica po činjenica masovna grobnica.

ŠTRAFTA

Piše: Amir Kamber

MANIFEST NOVOG POKRETA

To znači mene kači. Mene to kači, znači. To mene znači, kači.

Meni ste dali da prebrojim mrtve sa ove i one strane granice. Ja sam ta generacija koja jednog dana iz vremenske distance valjda treba da kaže šta se stvarno desilo. Od mene se dakle očekuje da konstatujem da je prošlost prošla, da su grobovi pod zemljom a zvijezde na nebu. Da su gore i dole svi na broju. Ja treba da poredam, pohranim, ocijenim, utvrdim, sahranim, zaboravim, da postavim činjenice, riječi i leševe na svoje mjesto. Juče je bilo juče. Danas je danas. Sutra će biti sutra. Zrno po zrno pogača. Kamen po kamen palača. Riječ po riječ činjenica. Činjenica po činjenica masovna grobnica.

Dame i gospodo, drugovi i drugarice, prijatelji, protivnici, kolege, koljači, sveti i svete. Heroji, vojnici, građani, seljaci, radnici. Uposleni, nezaposleni, besposleni - i svi vi na čekanju. Cijenjeni političari, lokalni, republički i državni. Poštovani predsjednici, poslanici, kraljevi i kraljice. Štovani poduzetnici, oduzetnici, milijarder i hazarder, bankroteri, šefovi, menadžeri, brokeri, kelneri, apotekari, sekretari, doktori, rudari i soferi. Svi vi muškog i ženskog roda. Pušači i nepušači ove ili one nacije, boje kože ili krvne grupe.

Djeco, policijo i zatvorenici. Dragi novinari, televizijski voditelji i ostali medijski moćnici i pomoćnici. Koristim ovu priliku da se obratim isključivo vama jednim preostalim vizionarima, pjesnicima, piscima, kritičarima, profesorima, kolumnašima, zavisnim i nezavisnim inetelektualcima, produhovljenim skepticima, svima vama koji ste uvijek bili za ili protiv ovog ili onog sistema. Dozvolite da i ja iznesem jednu, dvije, tri, četiri, pet činjenica, da vam u ime mlade generacije pružim ruku, opalim šamar, i još jednom, možda će to biti i posljednji put, prozovem i probudim taj nužno potisnuti rat, prije nego naravno skupa s vama, i samo uz vašu pomoć, mudrost i iskustvo starijih, iznad crnih kratera prošlosti

I. Brojevi

Fakt broj 1: Količina vode u ljudskom mozgu - 84%. Fakt broj 2: Količina vode u prosječnom balkanskom krompiru - 80%. Fakt broj 3: Broj djece koja tamo negdje svaki dan umru od gladi 9000. Fakt broj 4: Prosječan broj snova tokom jedne ljudske noći - 4. Fakt broj 5: Prosječan broj noćnih mora tokom jedne ljudske noći - najmanje jedna. Fakt broj 6: Na zemaljskoj kugli trenutno živi 800 milijardera i 2,6 milijarde siromašnih. Fakt broj 7: Površina posječene prašume u roku 17, 5 minuta - 612 fudbalskih terena. Fakt broj 8: Broj silovanih žena u Kongu u godini 2008 - 100 000. Fakt broj 9: Broj silovanih žena u Bosni i Hercegovini u prošlom i budućem ratu: još se nismo dogovorili. Fakt broj 10: Prosječna količina ljudskih suza u prosječnom životu - 70 litara.

To znači mene kači. Znači, mene to kači. Mene to kači, znači.

Ja sam znači taj koji treba da bude hladan kao broj. Mene ste rodili da vas izbroji, iskopa i pokopa.

Nama ostavljate da budemo robovi vaših statistika. Od nas tražite da budemo trezveni, tačni, pouzdani, vaši legitimni nasljednici, do nas je da provjerimo, ovjerimo i zaboravimo prošlost. Da krenem u budućnost. Da zapišemo, opišemo, izbrišemo, izbrojimo, ukucamo i zakucamo. Mi smo dakle ta generacija koja dolazi. Juče je bilo juče. Danas je danas. Sutra će biti sutra. Zrno po zrno pogača. Kamen po kamen palača. Riječ po riječ činjenica. Činjenica po činjenica masovna grobnica.

II. Napomena u obliku uspomene u cilju opomene

Na koje brojeve da svedemo mrtve, kako dakle da zaokružimo svijet, uz pomoć kojih činjenica da sasječemo stvarnost, u koju statistiku da uvrstimo mrtvo tijelo Latifa Benića, gimnazijskog profesora fizike iz Prijedora, logoraša ubijenog 1992. godine u Omarskoj, prepolovljenog na dva dijela, pronađenog na dva mjesta. Pola tijela u grobnici u Kevljanima, druga polovica u više kilometara udaljenoj masovnoj raki u Kamičanima? Čijoj statistici i grobnici pripada Latif Benić. Mojoj, tvojoj, našoj, njihovoj. Pola ovoj, pola onoj. Pola vama, pola nama?

III. Zahtjev plus postulat na kvadrat

Vjerujemo u sumnju! Statistike ne vide istinu. Istina vidi nas. Oko istine je mračna šupljina u lobanji prijedorskog mrtvacu iskopanog tog i tog dana u toliko i toliko sati. Uzdamo se u rječnik sopstvenog iskustva. U se i u svoje kljuse. Uzdamo se u činjenice potrebne za bijeg: Kofer. Mama, ta-

ta, brat. Najbolja košulja, potkošulja, majica, farmerke, debela jakna, tanka jakna, cipele od brušene kože tzv. antilopke kupljene za proslavu mature koju nisam dočekao jer sam bio protjeran. Tu su i tetka Asima i njeni sinovi Azmir i Adnan u fluorescentnim jaknama usred noći na brdu na kojem nas gledaju kroz snajper i pljačkaju, čarape, gaće, slučaj, sudbina, sreća, nesreća i mali džep zašiven u unutrašnjost hlača, u njima sakrivenih 100 maraka za život nakon smrti i djetinjstva, tu je i stari čiča sa šeširovom koji tvrdi da je gluh i slijep da ga vodimo sa nama kroz noć i zločin a jeste malo sutra slijep kad počnu padati granate samo da vidiš kako čiča prvi zaliježe, ustvari kofer ti i ne treba ionako češ ga baciti kad ti prislone pušku na grkljan, grlo ti treba, iz njega češ jecati i plakati i stvarno će te zbog toga pustiti za razliku od drugih koje će ubiti, nebo ne smiješ zaboraviti zvijezde puno njih, zemlju pod tvojim nogama, mama tata brat sendvič, pasoš i ja sa slikom koja liči na tebe kad si imao 15 godina.

To znači mene kači. Mene to kači, znači. To mene znači, kači.

Mi smo ti kažete koji treba da vas sruše, da izađu iz vaše sjenke. Da krenu naprijed. Mi smo ta generacija koja dolazi, nasmijani džokeri budućnosti u ofucanom rukavu prljave prošlosti, na dnu vještačkog jezera Rudnika željezne rude Ljubija kraj Prijedora, mlada nada u truloj košulji ubijenog logoraša, zakopanog u vašim sjećanjima, ormarima, starim uniformama, sakrivenom oružju, neispucanim mecima. Mi smo ta generacija za koju ima nade. Naša zadaća je da budemo uspješniji od vas. Ne hvala. Juče je bilo juče. Danas je danas. Sutra će biti sutra. Zrno po zrno pogača. Kamen po kamen palača. Riječ po riječ činjenica. Činjenica po činjenica masovna grobnica. Mene to kači, znači. To mene znači, kači.

IV. Deklaracija

Manifest novog pokreta je manifest proizvedenih i protjeranih. Mi ne idemo naprijed. Niti nazad. Mi napadamo iznenada i jedrimo drugačije. Mi smo putujući mlinari,

mornari, sanjari na valovima kolektivnog zaborava. Mi ne jezdimo jednosmjernom ulicom istorije. Mi smo mašta, more, vjetar, vatra, duh, dah, ljubav, ožljak, kamen, voda i sloboda. Mi smo mlade iskre prošlosti koje traže svoje bure baruta. Izbjeglice u malim gumenim čamcima nadomak osmog, desetog i desetog kontinenta. Naše deklaracije nisu dekoracije starog u obliku novog. Mi ne brkamo činjenice sa vrijednostima. Mi znamo šta je bilo i imamo hrabrosti da kažemo: Ne, mi nismo isti kao Vi.

V. Zaključak i apel:

Potrebni su nam drugačiji i bolji manifesti od priloženog ■

VREME SMRTI I RAZONODE

Piše: Redakcija Sic!-a

LAHKO JE NAŠIM SIC!-OM GLOGINJE MLATITI

Blagodareći sjajnim aktivnostima prijateljske džinske kontraobavještajne službe, "Sic!" je došao u posjed odlomaka iz doktorske disertacije koja će biti odbranjena 20. 5. 2025. godine na Odsjeku za književnosti nacija BiH, koja svejednako, kako vidimo iz priloženog, i u dalekoj budućnosti dokazuje preimućstvo bošnjačke kulture nad susjednim kulturama, u najboljem maniru nastavljajući baštiniti kontinuitete i tokove današnje književne nauke i kulture u Bošnjaka.

"Dakle, bošnjačka kultura ne trijumfuje nad srpskom i hrvatskom samo u pogledu preimućstva sevdahlijsko-baladeskih struktura nad epskim postamentom (što smo prethodno dokazali); dapače i štaviše, rekli bismo da je satirički časopis Sic! zajedno sa prijateljskim hrvatskim Feralom izravno anticipirao srpski Beton, što je bjelodano iz sličnosti koncepta i rubrika koje je redakcija Betona samo preuzela od izvanrednih mladih bošnjačkih autora, koji su u kontekstu zatiranja njihove kulture početkom 21. vijeka imali hrabrosti pustiti svoj glas. Stoga se zaista čine smiješnim podmetanja nekih srpskih književnih historičara koji u recentnoj literaturi navode da je Beton nastao prije Sic!-a, te da su bošnjački autori betonovce smatrali svojim uzorima. Da su, dakle, podmetanja i nijekanja samobitnosti bošnjačke kulture (u ovom slučaju i časopisa Sic!) praksa srpskog diskursa i u 21. vijeku, jasno je i iz faksimila članka iz Dnevnog avaza (A. Grabovac, Cilj nam je uzburkati baruštinu srpske kulture, Dnevni avaz, 19. 11. 2009., str. 31) u kojem se jasno navodi da bi se "Beton mogao opisati kao kombinacija nekadašnjeg Ferala i studentskog lista Sic! koji odnedavno izlazi u Sarajevu."

Dakle, neka faksimil koji uvrštavamo bude dokaz zlonamjernih stranih naučnika, neka konačno porazi sve njihove spletke, jer trijumfujuće navode preuzimamo iz najtiražnijeg i najrespektabilnijeg tadašnjeg (ali i današnjeg)

bh. lista. Neka citirani članak posluži kao opomena i domaćim izdajnicima koji pišu da je program Sic!-a bio anti-nacionalistički i bezdomnički - a na te njihove laži odgovaramo samo protupitanjem: ako je Sic! antinacionalistički, kako je onda moguće da se o tom časopisu piše ovako afirmativno u Dnevnom avazu, koji je tih godina (kao uostalom i danas) itekako osjetljiv na ugrožavanje nacionalnih interesa, budući da budno prokazuje svaku anacionalnu rabotu."

(Ime doktoranta ostaje u tajnosti na njegov izričiti zahtjev: potrebno mu je obezbijediti duboku anonimnost i osamu budući da je već krenuo s pripremama doktorske disertacije, koju će uprkos zlonamjerništvu što vreba sa svih strana, samo uz pomoć Svevišnjeg, kako se vidi iz priloženog, odbraniti na Odsjeku za književnosti nacija BiH 2025. godine, privodeći kraju svoj višegodišnji časni posao i dokazujući mrskom neprijatelju da se istina ne može sakriti.) ■

